
Anubhutiprakashah Adhyayah 3

అనుభూతిప్రకాశః అధ్యాయః 3

Document Information

Text title : Anubhutiprakashah 3

File name : anubhUtiprakAshaH3.itx

Category : upanishhat

Location : doc_upanishhat

Author : Swami VidyAranya

Proofread by : Rama Sivaraman

Latest update : February 11, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 3, 2025

sanskritdocuments.org

అనుభూతిప్రకాశః అధ్యాయః 3

3. ఛాన్దోగ్యోపనిషది శ్వేతకేతువిద్యాప్రకాశో నామ తృతీయోఽధ్యాయః ।

ఛాన్దోగ్యే శ్వేతకేతుర్యామారుణైర్లబ్ధవానిమామ్ ।

బ్రహ్మవిద్యాం సజ్గ్రహేణ వక్ష్యేఽహం సుఖబుద్ధయే ॥ ౧ ॥

వేదానధీత్య గర్వేణ శ్వేతకేతుః పరాజ్ముఖః ।

ఆసీత్ప్రౌత్యజ్ముఖీకర్తుం గురురాహతివిస్మయమ్ ॥ ౨ ॥

ఏకతత్త్వే శ్రుతే సర్వమశ్రుతం చ శ్రుతం భవేత్ ।

అమతం చ మతం తద్వదవిజ్ఞాతం చ బుధ్యతే ॥ 3 ॥

సర్వేదజ్ఞానమాత్రేణ యజుర్వేదాది బుధ్యతే ।

తస్మాదేకధియా సర్వజ్ఞానం స్యాదిత్యతౌకికమ్ ॥ ౪ ॥

మైవం మృద్ధేమలోహేషు తౌకికేష్వస్య దర్శనాత్ ।

మృదాదిజ్ఞానతః సర్వం మృన్మయం జ్ఞాయతే స్ఫుటమ్ ॥ ౫ ॥

మృదో ఘటశరావాద్యాః వికారాత్ తత్తదాకృతిః ।

మృదోద్బిధాద్బుధ్యతే నేతి యదుచ్యేత న బుధ్యతామ్ ॥ ౬ ॥

ఆకృత్యాధారభాగో యో ఘటస్యాసౌ తు బుధ్యతే ।

ఆధారో మృత్తికాఽధేయ ఆకారశ్చోభయం ఘటః ॥ ౭ ॥

ఆధారభాగమాత్రేఽపి జ్ఞాతే జ్ఞాతో ఘటో భవేత్ ।

గోపుచ్చమాత్రసంస్పర్శాద్గోస్పర్శవ్రతపూర్తివత్ ॥ ౮ ॥

ఆకృతేర్వద్వదజ్ఞానే ఘటాజ్ఞానం త్వయోచ్యతే ।

తద్వదాధారబోధేన ఘటో బుద్ధః కుతో న హి ॥ ౯ ॥

ఆకృత్యాధారయోస్తుల్యం భాగత్వం న మృదం వినా ।

కేవలాకృతిమాత్రః సన్ ఘటః క్వాఽపి సమీక్ష్యతే ॥ ౧౦ ॥

మృద్రూపాత్కారణద్రవ్యాత్కార్యద్రవ్యం ఘటాదికం (ఘటాత్మకమ్) ।

అన్యత్తత్సమవేతం హి మృదీతి ప్రాహ తార్కికః ॥ ౧౧॥
 స్వయుక్త్యాఽసౌ తథా బ్రూతే నత్వేతల్లోకసమ్మతమ్ ।
 ఘటే మృదః పృథగ్భూతే కీదృక్ తత్త్వముదీర్యతామ్ ॥ ౧౨॥
 వాచైవారభ్యతే కింవా పృథగానీయతే వద ।
 వాచైవారభ్యతే తత్త్వం కిఞ్చిన్న స్యాత్ప్రపుష్పవత్ ॥ ౧౩॥
 మృగతృష్ణామృసి స్నాతః ఖపుష్పకృతశేఖరః ।
 వన్ధ్యాపుత్ర ఇతి ప్రోక్తో నిస్తత్త్వమఖిలం ఖలు ॥ ౧౪॥
 పృథగానయనం కర్తుం ధీమతాపి న శక్యతే ।
 అతోఽన్యతో ఘటో నైవ సత్య ఇత్యభ్యుపేయతామ్ ॥ ౧౫॥
 సమవాయస్త్వయా ప్రోక్త ఆరోపం బ్రూమహే వయమ్ ।
 స్థాణావారోపితశ్చోరో యథా మృది ఘటస్తథా ॥ ౧౬॥
 ఆరోపాత్పూర్వమూర్ధ్వం చ తదభావాదసత్యతా ।
 ఆదావన్తే చ యన్నాస్తి వర్తమానేఽపి తత్తథా ॥ ౧౭॥
 కాలత్రయానుగః స్థాణుః సత్యో మృచ్చ తథేక్ష్యతామ్ ।
 సత్యానృతే చ మిథునీకృత్య కుమ్భ ఇతీర్యతే ॥ ౧౮॥
 శబ్దప్రత్యయకార్యాణి సన్తి మృద్ధటయోః పృథక్ ।
 స్థాణౌ చౌరే చ దృష్టాని పృథక్ తాని తథాఽత్ర చ ॥ ౧౯॥
 ద్వివిధవ్యవహారస్య సద్భావేఽపి వివేకినః ।
 సత్యాయాం మృది తాత్పర్యం నానృతేఽస్తి ఘటాదికే ॥ ౨౦॥
 ఇక్షౌ రసోఽస్త్యుజీషం చ రసం గృహ్లాతి బుద్ధిమాన్ ।
 నర్జీషమేవం కుమ్భేఽపి మృద్భాగే యుక్త ఆదరః ॥ ౨౧॥
 యే ఘటాదిషు మృద్భాగా జ్ఞాతవ్యా ఆదరేణ తే ।
 సర్వేఽపి రాశివిజ్ఞానాదేవ జ్ఞాతా భవన్తి హి ॥ ౨౨॥
 మృద ఐక్యేఽపి సర్వత్వమాకారైస్తదుపాధిభిః ।
 నిరుపాధికవిజ్ఞానాత్ సర్వోపహితధీర్భవేత్ ॥ ౨౩॥
 కటకాదౌ సత్యభాగా బుద్ధా హేమధియా తథా ।
 కుఠారాదౌ సత్యభాగా బుద్ధ్యన్తే లోహబుద్ధితః ॥ ౨౪॥

యద్యత్కార్యం తస్య తస్య ధీః స్వోపాదానబుద్ధితః ।
 ఇతి వ్యాప్తిం వివక్షిత్వా దృష్టాన్తా బహవః శ్రుతాః ॥ ౨౫॥
 సర్వే జగదుపాదానే శ్రుతే సతి భవేచ్ఛతమ్ ।
 మతే జ్ఞాతే మతం జ్ఞాతమిత్యలౌకికతా కుతః ॥ ౨౬॥
 శ్రవణం గురుశాస్త్రాభ్యాం మననం తు స్వయుక్తిభిః ।
 విజ్ఞానం స్వానుభూత్యేతి శ్రవణాదేరసంకరః ॥ ౨౭॥
 శ్వేతకేతుః సర్వబోధమేకబోధేన విశ్వసన్ ।
 ప్రత్యజ్ఞుః భవేత్తస్మై సర్వోపాదానమిరితమ్ ॥ ౨౮॥
 ఇదం జగన్నామరూపయుక్తమద్య సదీక్ష్యతే ।
 సృష్టేః పురా సదేవాసీన్నామరూపవివర్జితమ్ ॥ ౨౯॥
 మృద్ధేమలోహవస్తూని వికారోత్పత్తితః పురా ।
 నిర్వికారాణ్యుపాదానమాత్రాణ్యాసన్ యథా తథా ॥ ౩౦॥
 స్వసజాతివిజాత్యుత్థభేదత్రయవివర్జనాత్ ।
 ఏకమేవాద్వితీయం తత్ సద్వస్త్విత్యవగమ్యతామ్ ॥ ౩౧॥
 వృక్షస్య స్వగతో భేదః శాఖాద్యవయవైస్తథా ।
 వృక్షాన్తరాత్సజాతీయో విజాతీయః శిలాదితః ॥ ౩౨॥
 న సత్యవయవాః సన్తి తేనైకం స్యాదఖణ్డకమ్ ।
 జాత్యభావాత్సజాతీయం విజాతీయం చ దుర్భణమ్ ॥ ౩౩॥
 ఏకాదిభిః పదైర్భేదత్రయమత్ర నిర్వాయతే ।
 సర్వభేదవిహీనం యదఖణ్డం తత్సదీక్ష్యతామ్ ॥ ౩౪॥
 ఆస్తీతి శబ్దబుద్ధీ ద్వే దృశ్యేతే నామరూపయోః ।
 తదభావాత్పురా సృష్టేః శూన్యమాహురవైదికాః ॥ ౩౫॥
 నామరూపాత్మకం శూన్యాత్కిలైతదుపపద్యతే ।
 తదయుక్తం న వన్ధ్యాయాః పుత్రాత్పుత్రాన్తరోద్భవః ॥ ౩౬॥
 శూన్యజత్వే నామ శూన్యం రూపం శూన్యమితీదృశః ।
 శూన్యానువేధో భాసేత సద్వేదస్తవభాసతే ॥ ౩౭॥
 తతః సత్కారణం సత్తు సర్వసృష్ట్యర్థమైకేత ।
 బహు స్యామహమేవాతః ప్రజాయేయేతి మాయయా ॥ ౩౮॥

వస్తుతో బహుభావశ్చేదద్వైతం సద్వివేకశ్చ తి ।
 మాభూన్నాశ ఇతి శ్రుత్యా ప్రకర్షేణ జనిః శ్రుతా ॥ ౩౯ ॥ (సన్నాశః)
 ప్రకర్షో నామ పూర్వస్మాదాధిక్యమధికా తు యా ।
 సా మాయా న సతీ నాపి శూన్యా స్యాద్దూషితత్వతః ॥ ౪౦ ॥
 మాయయా బహురూపత్వే సదద్వైతం న నశ్యతి ।
 మాయికానాం హి రూపాణాం ద్వితీయత్వమసమ్భవి ॥ ౪౧ ॥
 అచిన్త్యశక్తిర్మాతాతో దుర్బటం ఘటయత్యసౌ ।
 ఉపాదాననిమిత్తత్వే కల్పేత్యే సతి మాయయా ॥ ౪౨ ॥
 బహు స్యామితు్యపాదానభావః ప్రోక్తో మృదాదివత్ ।
 ఐక్షతేతి నిమిత్తత్వమితి ప్రోక్తం కులాలవత్ ॥ ౪౩ ॥
 మాయావృత్తివిశేషే యా చిచ్ఛాయాఽసౌ సదీక్షణమ్ ।
 ఈక్షిత్యా సస్పృజే తేజస్తాదృక్ సజ్కల్పలీలయా ॥ ౪౪ ॥
 ఆకాశవాయూ ప్రాక్ సృష్టావతి ప్రోవాచ తిత్తిరిః ।
 దిష్టాత్రమారుణిః సృష్టేర్వక్తుం తేజ ఉదైరయత్ ॥ ౪౫ ॥
 బ్రహ్మోపలక్షణాయైవ సృష్టిః సర్వత్ర కథ్యతే ।
 జగతః కీయతాఽవ్యేతచ్ఛక్యం లక్షయితుం ఖలు ॥ ౪౬ ॥
 తేజసోఽచేతనత్వేఽపి తేజః కఙ్కుకసంయుతమ్ ।
 సద్బ్రహ్మ (తద్బ్రహ్మ)పూర్వవద్విక్ష్య సజ్కల్పాత్సస్పృజే హ్యపః ॥ ౪౭ ॥
 అస్కఙ్కుకం బ్రహ్మ పృథ్వీమన్నహేతుమకల్పయత్ ।
 తేజోఽబన్నేభ్య ఏతేభ్యో దేహబీజాని జజ్జరే ॥ ౪౮ ॥
 జరాయుజ్జాణ్డజోద్భిజ్జానీతి బీజత్రయం ఖలు ।
 జివరూపప్రవేశార్థమైక్షత బ్రహ్మ దేవతాః ॥ ౪౯ ॥
 దృష్ట్యా భూయ ఇహోత్పన్నాస్తేజోఽబన్నాఖ్యదేవతాః ।
 ఏకైకాం త్రివృతం తాసు కుర్వే దేహదిసృష్టయే ॥ ౫౦ ॥
 తేజస్యబన్నయోరంశావల్పౌ ప్రక్షిప్య మిశ్రణాత్ ।
 తేజస్త్రివృత్కృతం తద్వదన్యయోరపి యోజ్యతామ్ ॥ ౫౧ ॥
 తేజోఽబన్నైస్త్రివృద్భూతైరణ్డజాదివపుష్యయమ్ ।

నిర్మాయ జీవరూపేణ ప్రావిశత్తేషు సర్వతః ॥ ౫౨॥

అహఙ్కారస్తు చైతన్యసంయుక్తః ప్రాణధారణాత్ ।

జీవః స్యాత్సర్వదేహేషు వ్యాప్నోత్యాపాదమస్తక్మమ్ ॥ ౫౩॥

సద్వస్తున్యేవమారోప్య సంసారో మాయయా కృతః ।

అవిచారకృతారోపనివృత్త్యర్థం విచార్యతామ్ ॥ ౫౪॥

త్రివృత్కరణమన్యాయో స్పష్టం తావద్విచారిణః ।

ప్రసిద్ధే తైజసేఽప్యగ్నావబన్నాంశావస్థితౌ ॥ ౫౫॥

జ్వాలాయాం రోహితం రూపం బహులం తత్తు తేజసః ।

కిఞ్చిచ్చుక్లమపామేతత్కిఞ్చిత్కృష్టం తు భూమిగమ్ ॥ ౫౬॥

రూపత్రయే భూతగతే వివిక్తే భౌతికోఽనలః ।

కారణవ్యతిరేకేణ వాచైవారభ్యతే వృథా ॥ ౫౭॥

జగతశ్చాక్షుషస్యేత్థం మిథ్యాత్వం వక్తుమాదితః ।

తేజోఽబన్నత్రయస్యాత్ర చాక్షుషస్యోదితా జనిః ॥ ౫౮॥

ఆదిత్యవన్ద్రవిద్యుత్సు మిథ్యాత్వం వహ్నివన్నయేత్ ।

గృహీత్వైతావతా వ్యాప్తిం కార్యమిథ్యాత్వమూహ్యతామ్ ॥ ౫౯॥

తేజోఽబన్నాఖ్యకార్యాణాం మిథ్యాత్వే స్యాత్సదద్వయమ్ ।

కారణం సత్యమేషాం తు పూర్వేషాం జ్ఞానినాం మతిః ॥ ౬౦॥

దృశ్యే బాహ్యే భౌతికత్వమస్తు దేహే తు నో తథా ।

ఇతి మూఢమతేర్నుత్త్యే దేహే భౌతికతోచ్యతే ॥ ౬౧॥

యదన్నం పార్థివం భుక్తం తద్ధీమాంసపురీషకైః ।

సూక్ష్మమధ్యస్థులభాగైర్దేహేఽస్మిన్నరిణమ్యతే ॥ ౬౨॥

ప్రాణ లోహితమూత్రాంశైరపాం పరిణతిస్త్రిధా ।

వాఙ్మజ్జాస్థివిభేదః స్యాద్ధృతతైలాది తేజసః ॥ ౬౩॥

స్థూలే చ మధ్యమే భాగే కారణానుగతిః స్ఫుటా ।

ధీప్రాణవాక్షు సద్దేహం దధిదృష్టాంతతోఽనుదత్ ॥ ౬౪॥

ఘృతే విలీనో దధ్యంశోఽనుగతో భౌతి న స్ఫుటః ।

తథాపి దధికార్యత్వం విద్యతే సర్వసమ్మతమ్ ॥ ౬౫॥

తథా మనఃప్రాణవాచాం భవత్వన్నాదికార్యతా ।
 అతీంద్రియత్వాత్ ప్రత్యక్షా కారణానుగతిర్న హి ॥ ౬౬ ॥
 నిత్యద్రవ్యం మనో నాన్నకార్యమిత్యాహ తార్కికః ।
 స ఏషోఽఙ్గారదృష్టాస్తద్వారేణ ప్రతిబోధ్యతే ॥ ౬౭ ॥
 యథా ఖద్యోతమాత్రః స్యాదఙ్గారః కాష్ఠసజ్జయే ।
 కాష్ఠవృత్తే(వృద్ధౌ)జ్వలత్సగ్నిస్తథా విద్యాన్మనోన్నయోః ॥ ౬౮ ॥
 త్యక్తేన్నే పశ్చదశసు దినేషు క్షీయతే మనః ।
 తేన స్మర్తుం న శక్తేభూచ్ఛేవతకేతుర్న కిఞ్చన ॥ ౬౯ ॥
 అన్నేన పుష్టే మనసి వేదాన్ సస్మార తక్షణాత్ ।
 అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం మనోఽన్నమయమిష్యతామ్ ॥ ౭౦ ॥
 భౌతికత్వేఽఖిలస్యైవం స్థితే భూతాతిరేకతః ।
 తన్నాన్తి తద్వద్భూతాని వైవ సద్ వ్యతిరేకతః ॥ ౭౧ ॥
 జగతః కారణం యత్సదదైవతం తద్విజ్ఞావాన్ ।
 శ్వేతకేతుస్తావతాస్య జీవత్వం న నివర్తతే ॥ ౭౨ ॥
 స్వస్య బ్రహ్మత్వబోధేన జీవత్వమపగచ్ఛతి ।
 ఇత్యభిప్రేత్య తం శిష్యం పునః ప్రోత్సాహయత్యసౌ ॥ ౭౩ ॥
 స్వప్నావసానం జానీహి మమ వ్యాకుర్వతో ముఖాత్ ।
 స్వస్య స్వరూపం సత్తత్వమితి సుప్తౌ స్ఫుటం ఖలు ॥ ౭౪ ॥
 యదా సుషుప్తిమాప్నోతి పుమానేతం తదా జనాః ।
 స్వపీఠిత్యాహురేతస్య తాత్పర్యం ప్రవిచిన్త్యతామ్ ॥ ౭౫ ॥
 తిజన్తం పదమజ్ఞానాం సుబన్తం తు వివేకినామ్ ।
 స్యాన్నిద్రాణస్య నామైతద్వస్తుతత్వావభాసకమ్ ॥ ౭౬ ॥
 స్వప్నజాగరయోర్జీవః సత్తత్త్వాద్భిన్నవద్భవేత్ ।
 సుషుప్తౌ సమ్యగేకత్వం యాతి సద్వస్తునా సహ ॥ ౭౭ ॥
 జీవత్వమాత్మనః ప్రాణధారణాన్న స్వభావతః ।
 సద్రూపత్వం స్వతస్తత్త్వ స్ఫుటం స్వపీఠి నామతః ॥ ౭౮ ॥
 స్వమపీఠితి నామ్నోఽస్య నిరుక్తిరవగమ్యతామ్ ।

స్వరూపం వాస్తవం సుప్తౌ ప్రాప్యమిత్యదితం భవేత్ || ౭౯ ||

ఉపాధేర్మనసో జాగ్రత్సప్త్యవస్థే హి నాత్మనః ।

ఇత్యభిప్రేత్య శకునిదృష్టాంతః ప్రోచ్యతే ధియః || ౮౦ ||

శకునిః సూత్రబద్ధో యః స గచ్ఛన్వివిధా దిశః ।

అలభ్యాధారమాకాశే బంధనస్థానమావ్రజేత్ || ౮౧ ||

సత్తత్వే భాయయా బద్ధం మనో జాగరణం వ్రజేత్ ।

అలభ్యా తత్ర విశ్రాంతిం సత్తత్వే లీయతే పునః || ౮౨ ||

ఆత్మచ్ఛాయాఽపి మనసా సదాఽగచ్ఛతి గచ్ఛతి ।

గత్వాగతీ తు సంసారః స చ స్వాత్మని కల్పితః || ౮౩ ||

మనోలయేఽనుపాధిః సన్నాత్మా సంసారవర్జితః ।

స్వేన వాస్తవరూపేణ సుషుప్తావవతిష్ఠతే || ౮౪ ||

చిచ్ఛాయా చ వపుః స్థూలమిన్ద్రియాణ్యాత్మబోధనే ।

ద్వారాణీత్యాహ మన్త్రోఽయం రూపంరూపమితి స్ఫుటమ్ || ౮౫ ||

దేహే దేహే ప్రతిచ్ఛాయారూపోఽభూత్ స్వాత్మబుద్ధయే ।

మాయాభిరిన్ద్రో బహుధా దేహోఽభూత్ స్వాత్మబుద్ధయే || ౮౬ ||

ఇన్ద్రియాశ్వాన్తేన యుక్తాస్తచ్చ స్వాత్మావబుద్ధయే ।

ఛాయామాశ్రిత్య తత్రాత్మా బోధితః సుప్తివర్ణనాత్ || ౮౭ ||

అశనాయాపిపాసోక్త్యా దేహమాశ్రిత్య బోధ్యతే ।

అశనాయాపిపాసాఖ్యాద్వయం స్వపితి నామవత్ || ౮౮ ||

అశనాయా జనైః ప్రోక్తా క్షుధావస్తువివేకిభిః ।

నయత్యశితమిత్యేవమపు నిర్వచనం భవేత్ || ౮౯ ||

పీతా ఆపోఽశనం భుక్తం ద్రవీకృత్య నయన్త్యతః ।

అశనాయేతి శబ్దోక్తా విణ్మాంసోత్పత్తిరన్నతః || ౯౦ ||

విణ్మాంసహేతురన్నం యదేతస్యోత్పాదకం జలమ్ ।

జలస్యోత్పాదకం తేజస్తస్య చోత్పాదకం చ సత్ || ౯౧ ||

అనుమాయాత్ర కార్యేణ జ్ఞేయం తత్కారణం పరమ్ ।

సన్మూలకారణం జ్ఞేయం స్యాద్విశ్వాసోఽనుమానతః || ౯౨ ||

పురీషాద్యన్నకార్యం స్యాత్ సత్యేవాన్నస్య సత్త్వతః ।
 సత్యామేవ యథా కుమ్భో మృది దృష్టో న చాన్యథా ॥ ౯౩॥
 ప్రీహ్యద్యన్నం సతీషేవ దృష్టమపు న చాన్యథా ।
 అపశ్చ స్వేదరూపా స్యుః సత్యేవోష్ఠే హి తేజసి ॥ ౧౪॥
 తేజశ్చ భావరూపత్వాత్సమృద్ధవేన్న సతా వినా ।
 సతస్తూత్పత్తిరాహిత్యాన్నాన్వేష్యం కారణాంతరమ్ ॥ ౯౪॥
 సమూలాః సకలా దేహా ఇదానీం చ సతి స్థితాః ।
 అన్తే సత్యేవ లీయన్తే విద్యాత్సత్త్వమద్వయమ్ ॥ ౯౬॥
 యథా భూతాతిరేణ భౌతికం నైవ విద్యతే ।
 భూతాని చ సతోఽన్యాని తథా నేత్యుపపాదితమ్ ॥ ౯౭॥
 అశనాయాముఖేనేత్థం సత్తత్త్వే ధీః ప్రవేశితా ।
 పిపాసాముఖతోఽప్యస్మిన్ సతి ధీరవతార్యతే ॥ ౯౮॥
 ఉదన్యేతి పిపాసాయా పర్యాయస్తం వివేకినః ।
 ఉదకం జయతీత్యేవం తేజస్యేవం ప్రయుజ్జతే ॥ ౯౯॥
 పీతం జలం శరీరస్థం తేజసా జీర్యతే తతః ।
 మూత్రం రక్తం చ నిష్పన్నం ద్రవత్వాజ్జలజే ఉభే ॥ ౧౦౦॥
 తాభ్యామాపోఽనుమీయతే తాభిన్తేజస్తతస్తు సత్ ।
 వ్యాప్తిం గృహీత్వా సర్వత్ర యోజనాయోదితం పునః ॥ ౧౦౧॥
 దేహా యేఽవయవాః సన్తి పదార్థాః సన్తి తే బహిః ।
 తేషు సర్వేషు సన్మాత్రరూపత్వమవధార్యతామ్ ॥ ౧౦౨॥
 భౌతికత్వం పురా ప్రోక్తం తదుక్తం దేహబాహ్యయోః ।
 ఇన్ద్రియద్వారతో వోద్ధుం ప్రోచ్యతే మరణక్రమః ॥ ౧౦౩॥
 మ్రియమాణస్య వాగాదివృత్తిర్మనసి లీయతే ।
 మనోవృత్తేర్లయః ప్రాణే ప్రాణవృత్తేస్తు తేజసి ॥ ౧౦౪॥
 శ్వాసస్పోపరతావుష్ణం స్పృష్ట్యా జీవననిశ్చయమ్ ।
 కుర్వత్యుష్ణం తు తత్తేజః సద్వస్తుని విలీయతే ॥ ౧౦౫॥
 ఛాయాదేహ్నియద్వారైః పదార్థో యోఽత్ర బోధితః ।

స ఏష సర్వజగతోఽణిమా వస్త్యన్తరం న తు ॥ ౧౦౬॥

స్థూలత్వాణుత్వరూపాభ్యాం వస్త్యేకం భాసతే ద్విధా ।
స్థూలమిన్ద్రియగమ్యత్వాన్నామరూపాత్మకం జగత్ ॥ ౧౦౭॥

సదద్వైతం భవేత్సూక్ష్మమిన్ద్రియావిషయత్వతః ।
ఏతదాత్మకత్వేవాస్య స్థూలస్యేతీహ యుజ్యతే ॥ ౧౦౮॥

అణుత్వం వస్తునః ప్రోక్తం యత్తత్సత్వమబాధనాత్ ।
స్థూలత్వం మాయయా క్లప్తం జ్ఞానేనైతస్య బాధనాత్ ॥ ౧౦౯॥

అబాధోఽయః స ఏవాత్మా సర్వస్య న తు కల్పితః ।
శ్వేతకేతో యదద్వైతం తదసి త్వం న మానవః ॥ ౧౧౦॥

చిచ్ఛాయావానహజ్కారోఽధీతే వేదచతుష్టయమ్ ।
త్వం తు సాక్ష్యేవ తస్మాతః సదసి త్వం న చేతరః ॥ ౧౧౧॥

భిన్నోఽభూద్భృదయగ్రస్థిః శ్వేతకేతోర్వివేకతః ।
ధీదోషం సంశయం మార్జ్యం భూయో బ్రూహిత్యవోచత ॥ ౧౧౨॥

సతా సమృద్ధ్యతే జీవః సుషుప్తావిత్యుదీరితమ్ ।
తథా చేత్సతి సమృన్నోఽహమిత్యస్య కుతో న ధీః ॥ ౧౧౩॥

నానావృక్ష రనైక్యేన సమృన్నే మధుని స్థితః ।
న బుద్ధ్యతే రసోఽన్యేతి తథా సర్వలయాన్న ధీః ॥ ౧౧౪॥

జీవోపాధిలయేఽప్యత్ర తద్బిజస్యావశేషతః ।
తదుపాధిక ఏవాస్మిన్ దేహేఽన్యేద్యుః ప్రబుద్ధ్యతే ॥ ౧౧౫॥

చిత్తైకాగ్రాయ తచ్ఛక్ష్కౌ పరిహార్యా తు వస్తుషు ।
పూర్వోక్తమేవ తద్బద్ధం తదేవాహ పునర్గురుః ॥ ౧౧౬॥

ప్రాజ్ఞమృన్యతయా తత్త్వమవిశ్వస్య స్వశక్కుయా ।
పునః పునరపృచ్ఛత్తం ప్రత్యాహాసౌ పునః పునః ॥ ౧౧౭॥

సుషుప్తౌ బుద్ధ్యభావేఽపి పునర్జాగరణేఽస్తి ధీః ।
ఆగచ్ఛం సత ఇత్యేత్వం తదా కస్మాన్న వేత్యసౌ ॥ ౧౧౮॥

సుప్తౌ సద్రూపమజ్ఞాత్వా సదైక్యం ప్రాప్తవాన్స్తతః ।
సతో నాగమనం స్మార్మమపామస్మరణం యథా ॥ ౧౧౯॥

గగ్గజలం ప్రవిశ్యాబ్ధౌ మేఘనాకృష్య సివ్యతే ।
 నాజ్ఞాతత్వాతస్త్పృతిస్తత్ర తద్వదత్ర స్త్పృతిర్న హి ॥ ౧౨౦॥
 వ్యాపూదిః సుప్త ఏవాత్ర బుధ్యతే వాసనావశాత్ ।
 న సప్తా వాసనేత్యేవం వివక్షితోవ్యతే పునః ॥ ౧౨౧॥
 జీవస్య నశ్వరస్యైక్యం న నిత్యేన సతేతి చేత్ ।
 జీవో న నశ్యతి క్వాపీత్యేవం వృక్షవదీక్ష్యతామ్ ॥ ౧౨౨॥
 శాఖాం వృక్షే జీవపూర్ణ జీవస్త్వజతి యామసౌ ।
 శుష్యేన్నాన్యా తథా జీవేఽపగతే మ్రియతే వపుః ॥ ౧౨౩॥
 నామరూపయుతం స్థూలం తద్దీనాత్సదణోః కథమ్ ।
 ఉత్పన్నమితి చేద్బిజాద్వటవృక్షవదీక్ష్యతామ్ ॥ ౧౨౪॥
 న్యాయాగమాభ్యాం సిద్ధం చ శ్రద్ధాహీనః పరాజ్ఞుఖః ।
 న బుధ్యతే శ్వేతకేతో శ్రద్ధస్సాన్తర్ముఖో భవ ॥ ౧౨౫॥
 సత్సర్వత్ర స్థితం కస్మాన్న సర్వే విదురీదృశమ్ ।
 ముముక్షుస్తు కథం వేత్తిత్యత్ర దృష్టాన్త ఉచ్యతే ॥ ౧౨౬॥
 లవణస్య ఘనం నీరే విలీనం వేత్తి న త్వచా ।
 జిహ్వయా వేత్తి తద్వత్సదుపాయేనైవ బుధ్యతే ॥ ౧౨౭॥
 సతి సర్వేన్ద్రియాగమ్యే క ఉపాయః స ఉచ్యతే ।
 ఉపాయ ఉపదేశోఽత్ర భవేద్గన్ధారమార్గవత్ ॥ ౧౨౮॥
 గన్ధారాద్యో వనే నీతస్తస్కరైర్బద్ధనేత్రకః ।
 తస్య బన్ధం విముచ్యాత్ర కృపాలుర్మార్గమాదిశత్ ॥ ౧౨౯॥
 తేనాదిష్టమవిస్మృత్య ధీమాన్ గన్ధారమాప్తవాన్ ।
 అవిద్యయావృతం తత్త్వం వేత్త్యేవముపదేశతః ॥ ౧౩౦॥
 అశ్లేషనాశౌ విదుషః సశ్చైతాగామికర్మణోః ।
 ప్రారబ్ధే భోగసజ్జీణే ముచ్యతే న తు జాయతే ॥ ౧౩౧॥
 కీదృశీ మతిరన్యేతి చేద్వాగాలియాద్యథా ।
 మూఢస్య తద్వదేవాస్య వైలక్షణ్యం న కిఞ్చన ॥ ౧౩౨॥
 సమానాయాం మృతావేకో ముక్తో నాన్యః కుతో వద్ ।

సత్యాన్మతాభిసన్ధత్వం వైషమ్యం జ్ఞానిమూఢయోః ॥ ౧౩౩॥

తస్కరాతస్కరో చౌర్యశక్యయా తలరక్షకైః ।

గృహీతో న కృతం చౌర్యమిత్యాహతురుభావపి ॥ ౧౩౪॥

గృహీతః పరశుం తప్తం తౌ తయోస్తస్కరోఽన్యతమ్ ।

అభిసన్ధాయ దుగ్ధః సన్ హన్యతే తలరక్షకైః ॥ ౧౩౫॥

అతస్కరః సత్యసన్ధో న దగ్ధో ముచ్యతే చ తైః ।

అజ్ఞాన్యన్మతసన్ధోఽత్ర సత్యసన్ధస్తు తత్త్వవిత్ ॥ ౧౩౬॥

మర్త్యోఽహమితి సన్ధాయ మ్రియతే జాయతే చ సః ।

బ్రహ్మహమితి సన్ధాయ ముచ్యతే న చ జాయతే ॥ ౧౩౭॥

బుద్ధిదోషం సమాధాతుం దృష్టాన్తాన్తైస్తవాత్ర కిమ్ ।

త్వం సదేవేత్యభిప్రేత్య నవకృత్వ ఉపాదిశత్ ॥ ౧౩౮॥

భిన్నగ్రన్థిః శ్వేతకేతుర్మననాచ్ఛిన్నసంశయః ।

సదద్వైతం స్వమాత్మానం విశేషేణావబుద్ధవాన్ ॥ ౧౩౯॥

శ్వేతకేతోర్బ్రహ్మవిద్యా వ్యాఖ్యాతా స్ఫుటమేతయా ।

తుష్టోఽస్మాననుగృహ్లాతు విద్యాతీర్థమహేశ్వరః ॥ ౧౪౦॥

ఇతి శ్రీమద్విధారణ్యమునివిరచితే అనుభూతిప్రకాశే

ఛాన్దోగ్యోపనిషది శ్వేతకేతువిద్యాప్రకాశో నామ తృతీయోఽధ్యాయః ॥ ౩॥

Proofread by Rama Sivaraman

——
Anubhutiprakashah AdhyAyah 3

pdf was typeset on March 3, 2025

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

